

PM. Muistio

Rovaniemi 14.6.1974 / Martti Pyöry

Inarinjärven säännöstelyhistoria ja sen oikeuskäsittely

Kauppa- ja teollisuusministeriö oli 22.1.1942 pyytänyt kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriötä ryhtymään kiireellisiin toimenpiteisiin Petsamon Nikkeli Oy:n toiminnalle suurimerkityksellisen Inarinjärven säännöstelyn aikaansaamiseen valtion toimesta toiminimi Consultingin laatiman ehdotuksen pohjalta. Ehdotuksen oli teettänyt Petsamon Nikkeli Oy. Kauppa- ja teollisuusministeriön kirjeessä lisäksi esitettiin, että vesioikeuslain vaatiman luvan käytännöllinen hakeminen ja säännöstelypadon rakentaminen sekä veden säännöstely jätettäisiin Petsamon Nikkeli Oy:n tehtäväksi. Valtioneuvosto päätti 30.7.1942 meneteltäväksi ehdotetulla tavalla ja samalla päätti, että säännöstelyhanke jätettiin eräiden kiireellisten vesioikeusasiain käsittelemisestä 2.2.1934 annetun ja 16.4.1937 osittain muutetun lain nojalla vesistötoimikunnan käsiteltäväksi ja että asiasta oli tehtävä ilmoitus Norjan hallitukselle 14.2.1925 allekirjoitetun Suomen ja Norjan välisen kansainvälisiä vesioloja koskevan sopimuksen perusteella.

Petsamon Nikkeli Oy oli 29.8.1942 jättänytkin vesistötoimikunnalle edellisen valtioneuvoston päätöksen perusteella anomuksen säännöstelyluvasta ja oli samalla anonut, että se saisi heti oikeuden ryhtyä hankkeen toteuttamiseen 21.3.1941 toimenpiteistä vesivoiman käyttöön ottamisen helpottamiseksi annetun lain perusteella.

syysk. 1941
Niskakosken pato, jolla Inarinjärveä säännösteltiin, oli valmistunut keväällä 1942, mutta Inarinjärven säännöstelemiseen oli ryhdytty kuitenkin jo ennen vesioikeuslain edellyttämää luvan antamista, mikä seikka ei kuitenkaan ole ollut valtioneuvoston yhtä vähän kuin tie- ja vesirakennushallituksenkaan tiedossa.

Vesistötoimikunta antoi väliaikaisen luvan 18.7.1944 Inarinjärven säännöstelyyn, jossa päätöksessä oli määrätty säännöstelyrajat ja lausuttu, että sopimatta olevista vahingoista ja haitoista määrätään lopullisessa päätöksessä. Kun Niskakosken pato ja Jäniskosken voimalaitos tuhoutuivat sotatoimien yhteydessä syksyllä 1944, palautuivat Inarinjärven vedenkorkeus ja vedenpurkautuminen luonnonmukaisiksi.

Inarinjärven säännöstelyn sillä kertaa rauettua oli kauppa- ja teollisuusministeriö 3.7.1945 esittänyt, että Inarinjärven vedenjuoksun säännöstelyhanke olisi tutkittava loppuun asti sillä varalta, että sen toteuttaminen tulisi uudelleen kysymykseen, vaikka Petsamon Nikkeli Oy:n toiminta oli päättynyt. Hanketta varten vireillä ollut katselmustoimitus laajoine rantavahinkojen arviointeineen oli tuolloin jo valmistunut.

Kulkulaitosministeriön esittelystä oli valtioneuvosto 31.7.1946 määrännyt, että vesistötoimikunnassa vireillä oleva Inarinjärven säännöstelyhankkeen lupa-asia oli saatettava loppuun ja että TVH tulisi olemaan valtion puolesta luvan hakijana. Samassa päätöksessä valtioneuvosto määräsi, että Suomen valtiolta saatu Inarinjärven säännöstelylupa välittömästi siirretään Sosialististen Neuvostotasavaltojen Värillisen Metallurgian Kansankomissariaatin Petschengan Nikkeliyhtymän toteutettavaksi.

Vesistötoimikunta on antanut Inarinjärven säännöstelyyn luvan 7.6.1946, jossa on mm. määrätty ylärajaksi NN + 119,50 m ja alarajaksi NN + 117,14 m eli ero on 2,36 m ja jossa on tavanmu-
kaisesti määräykset juoksutussäännöiksi ja määräykset rantava-
hingoista maksettavista korvauksista 240 tilalle ja alueelle
yhteensä 737 543,36 mk.

Suomen ja Neuvostoliiton valtioiden kesken on tehty 24.4.1947 sopimus, jonka mukaan "Petschengan Nikkelillä" on oikeus säännöstellä Inarinjärven vedepintaa Niskakosken säännöstelypadon avulla. Säännöstelyä on toteutettu sitten vuodesta 1948 alkaen. Säännöstelyn toimittamisesta on myöhemmin 29.4.1959 tehty sopimus Suomen, Norjan ja Neuvostoliiton kesken, jonka mukaan Neuvostoliiton hallituksella on oikeus säännöstellä Inarinjärveä Kaitakosken voimalaitoksen ja padon avulla (Niskakosken säännöstelypato jäi pois käytöstä). Tässä sopimuksen liitteessä n:o 3 11. kohdan 2. momentissa sanotaan: SNT- liiton Ministeriö tulee Suomen Ministeriön kanssa tehtävien sopimusten perusteella otta-
maan osaa niihin toimenpiteisiin kalanviljelemiseksi, jotka kala-
kannan säilyttämisen kannalta mahdollisesti katsotaan välttä-
mättömiksi. Saman sopimuksen perusteella N-liitto on maksanut
75 milj. vanhaa markkaa korvauksena säännöstelyn aiheuttamista
vahingoista ja haitoista ja vapautunut korvausvastuusta. Vastuu
on siirtynyt Suomen valtiolle. Sopimus ja sen lisäpöytäkirja on

vahvistettu 28.11.1959 annetulla lailla (434/59).

Vesistötoimikunnan antamassa Inarinjärven säännöstelyluvassa on määrätty (kohta 9) "Niinikään tulee padonomistajan osaltaan ottaa osaa niihin toimenpiteisiin vesitön kalakannan lisäämiseksi, jotka vastaisuudessa mahdollisesti katsotaan tarpeelliseksi" ja edelleen (kohta 13) "Hanketta toteutettaessa työllä suoritettava vahinko ja haitta samoin kuin kaikki muukin edeltäpäin arvioimatta jäänyt, niinkuin säännöstelemisestä johtuvasta rantatörmien vyörymisestä ja jäävahinkojen lisääntymisestä johtuva vahinko ja haitta on asianomaisille oikeudenomistajille korvattava."

Vesistötoimikunta on 25.3.1957 antanut päätöksen asiassa, joka koski Inarinjärven säännöstelystä johtuvien vahinkojen lisätutkimista ja korvaamista asianomaisille oikeudenomistajille.

Tässä päätöksessä, jota edelsi katselmustoimitus, määrättiin maksettavaksi korvaukset Inarinjärven säännöstelystä johtuvista Ivalojoen rantamaiden vyörymisvahingoista sekä määrättiin korotettavaksi Ivalon-Inarin maantietä muutamissa kohdissa ja vahvistettavaksi Ivalojoen rantaäyriäitä. Sitä vastoin kalakannalle ja kalastukselle koituneet vahingot jätettiin käsittelemättä, koska puuttui tarpeellinen selvitys.

Inarin manttaalikunta anoi 21.2.1969 Pohjois-Suomen vesioikeudelta uutta katselmusta, koska rantojen vyöryminen Ivalojoella oli edelleen jatkunut. Asia saatettiin sitten liikkeelle valtion kustantamana ja määrättiin katselmustoimitukseen, jonka alkukokous oli 28.9.1965.

Inarin manttaalikunta pyysi Pohjois-Suomen vesioikeudelta, että myöskin kalakannalle ja kalastukselle aiheutuneet vahingot käsiteltäisiin vireillä olevassa toimituksessa. Tällöin määrättiin fil.lis. Jorma Toivonen kalataloudellisten asiain asiantuntijaksi toimitukseen. Toimitusinsinööri oli peräkkäin kolme TVH:n Lapin piiristä ja Vesihallituksen perustamisen jälkeen määrättiin allekirjoittanut 23.10.1970 toimitusinsinööriksi.

Katselmuskokoukset pidettiin maaliskuussa 1972 ja toimitusmiesten lausunto annettiin 10.10.1972. Siinä toimitusmiehet ehdot-

tivat, että rantavyörymistä johtuneista maa-alan menetyksistä Ivalojoella ja Inarinjärvellä tulisi maksaa korvausta 130 ti-
lalle tai alueelle. Korvausten määrä $1\frac{1}{2}$ -kertaisena oli 28 800 mk.
Rantavyörymien estämiseksi ehdotettiin tehtäväksi lisää suojauk-
sia 11 kohteessa. Säännöstelyn johdosta rannoilta irronneiden
puiden repimistä verkoista ehdotettiin maksettavaksi korvausta
273 000 mk 103 kalastajalle.

Edelleen ehdotettiin, että valtion toimesta tulisi puhdistaa jär-
ven rannat siellä irrallaan olevista puista, jotta jatkuvilta
pyydysvahingoilta vältyttäisiin ja lisäksi olisi puhdistettava
määrätyt apajapaikat.

Kalakantojen parantamiseksi ehdotettiin vuosittain istutettavak-
si vähintään 100 000 vaelluskokoista taimenen - tai lohenpoikas-
ta, rakennettavaksi 300 ha luomonravintolammikoita lohikalojen
ja siian poikasten kasvattamiseksi 1-kesäisiksi ja suoritetta-
vaksi hoitotoimien tarkkailua.

66 ammattikalastajalle ehdotettiin maksettavaksi järven säännös-
telyn aiheuttaman kalastuksen nettotuoton pienentymisen johdosta
40 000 mk korvausta kullekin ja vastaavasti 96 sivuammattikalas-
tajalle 19 200 mk.

Ehdotettujen töiden ja korvausten yhdistelmä:

Rantasuojaukset	390 000 mk
Rantojen raivaukset	800 000 "
Maa-alueiden korvaukset	28 800 "
Pyydysvahinkokorvaukset	273 000 "
Kalastuselinkeinon huononemisesta aiheut. korvaukset	4 283 000 "
Kalatalouskompensaation kust. (Hoitokust. 300 000 mk/v)	3 000 000 "
Tutkimuksiin museovirastolle, talousvesi korvauksia ym.	<u>44 000 "</u>
	8 868 800 mk

Arviot ovat v. 1972 alun hintatasossa.

Asia on siis nyt Pohjois-Suomen vesioikeuden ratkaistavana. Se
on pitänyt suullisen kuulustelun ja sen jälkeen tarkastuksia
viimeksi toukokuussa.

Päätös on odotettavissa tämän vuoden aikana.